

LA LENGUA IBÉRICA NORD-ORIENTAL

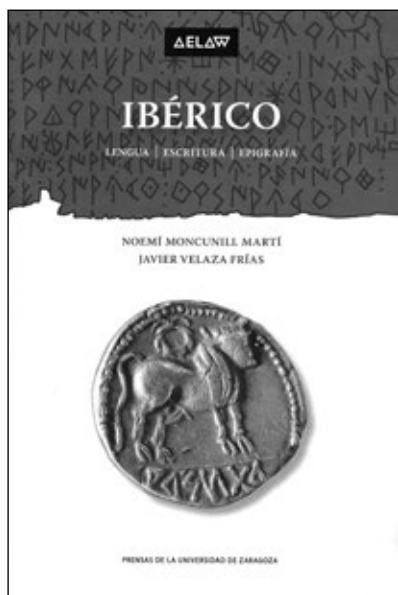
Manuel Civera Gómez

Ibérico (lengua, escritura i epigrafia)

Noemí Moncunill Martí

i Javier Velaza Frías

L'opuscle té 44 pàgines escrit en castellà, de mida de quartilla, amb abundant il·lustracions en quadratoma sobre paper couché, i tapes de major gramatge. Editat per Prensas de la Universidad de Zaragoza, dirigida per F. Beltran Lloris i B. Díaz Ariño, col·lecció *Aelaw Booklets* 2016.

Els autors de l'opuscle *Ibérico (lengua, escritura i epigrafia)* són dues de les persones més destacades de l'iberisme. Javier Velaza Frías es va doctorar en Filologia Clàssica a la UAB l'any 1990 on és catedràtic de Filologia Llatina; sobre l'iber ha publicat *Léxico de las Inscripciones Ibéricas*, Barcelona 1991; *Epigrafía y Lengua Ibéricas*, Madrid 1996. Entre els treballs específics redactà les llegendes de les monedes de la seca d'Arse del llibre *Saguntum-Arse, historia monetaria de la ciudad y su territorio de Pere Pau Ripollés i M^a del Mar Llorens*. Noemí Moncunill va defensar la tesi doctoral a la Universitat de Barcelona l'any 2007 sobre *Lèxic d'inscripcions ibèriques (1991-2006)*; Els Noms personals ibèrics en l'epigrafia antiga de Catalunya, Inst. Estudis Catalans, 2010; Novecientos antropònimos ibéricos, *Paleohispànica* 16, 2016. Ha escrit nombrosos articles com "Nombres comunes en ibérico i su inserción dentro de la frase", *Paleohispànica* 17 (pp. 141-156), 2017, etcètera. Actualment és professora de la Universitat de Paris-Sorbonna.

Un dels aspectes positius de l'opuscle és la selecció de les il·lustracions: dos mapes, set quadres, trenta-una il·lustracions i catorze dibuixos (calcs d'inscripcions i gravats). La selecció

de les imatges i la qualitat de reproducció és excepcional. S'hi reproduïxen inscripcions sobre pedra, ceràmica (vasos, atifells, urna, fusaiola...) i plom, plata (monedes i objectes de lluxe). El treball se centra en l'iber nord-occidental, però parla també de l'iber sud-oriental, del signari grecoibèric, i l'escriptura en signari llatí de veus ibèriques.

Certament, 44 pàgines és poc espai per tractar en extensió la llengua ibèrica nord-oriental, però això no lleva perquè els autors resumisquen el coneixement actual de l'iber, des de qüestions descriptives (el corpus de més de dues mil inscripcions que es coneixen, datació entre els segles v aC al segle i dC, el territori de l'iber que s'estenia des d'Almeria a Erau) a qüestions més profundes com considerar que és una llengua aglutinant, potser amb rasgues d'ergativitat; i que no s'ha provat el parentesc amb llengües antigues o modernes, encara que expliciten que no es impossible una relació amb la llengua aquitana i el basc antic. Amb això afirmen que podem llegir l'iber amb relativa seguretat, podem analitzar amb alguna competència textos breus; però no som capaços de comprendre el seu significat. Qüestions molt discutibles, al meu entendre. Certament, amb el mètode de combinatòria interna que apliquen les aportacions són ben minses.

Resumeixen que els primers estudis de l'iber es remunta als treballs dels numismates a la fi del segle XIX: Antoni Agustí, Delgado i Zöbel de Zangròniz els quals identificaren el signari. Manuel Gómez Moreno en els anys 1925 va descobrir el caràcter semisil·làbic de l'iber. Posteriorment Maluquer, Villar i Ferrer han contribuït a precisar. En la segona meitat del segle XX Jürgen Untermann desenvolupà un mètode de combinatòria interna per a l'anàlisi lingüístic, el qual s'aplica en l'actualitat. Si se'm permet la gosadia, entenc que el mètode de combinatòria interna vigent és poc molt poc útil.

Els autors consideren que el semisil·labari ibèric o levantí consta d'una grafia per cada fonema vocàlic (*a, e, i, o, u*) i una grafia per cada consonant contínua y assonant (*r, r', s, s', m', m, n, l*) i es comporta com un sil·labari en les oclusives velars (*ka, ke, ki, ko, ku, ga, ge, gi, go, gu*), les dentals (*ta, te, ti, to, tu, da, de, di, do, du*) i en les labials (*ba, be, bi, bo, bu*). Indiquen que el semisil·labari era originalment dual, és a dir, els signes sords afigen un traç més que les sonores i consideren que les labials sordes no el tinguen perquè era inexistent als textos grecoibèrics. Diuen que en el segle II aC el signari pergué l'oposició entre les sordes i les sonores, fenomen que encara no han aclarit els epigrafistes. Considere que la consonant contínua representada *m'*, no té cap sentit i la decisió ha portat enormes deficiències. Respecte l'eliminació de les oclusives labials sordes és incompreensible

perquè tots els signes labials podem apreciar el traç afegit al sonor: 1/1/L/, 8/8, ʀ /ʀ/Π, 0/0, □/⊘. De fet dubten de l'existència de les labials sordes perquè en llatí s'han transliterat (Estopeles) o en grec (Baspe).

En fonètica i fonologia identifiquen els diftongs decreixents (ai, ei, oi, au, eu, ou). Accepten que l'iber té dues sibilants, les quals es representen per s i s' però no determinen els rasgues definitoris (sonora, sorda, fricativa...); dues vibrants però no determinen si són iguals o diferents en intensitat, velarització...; i tres nassals (m, n, m'). Sobre la m' ja he dit que s'equivoquen perquè els signes ʍ/ʍ, en el període d'influència romana se simplifiquen, eliminen el traç horitzontal, i es converteixen en el signes ʋ/ʋ, si bé el primer pel rellisc de l'estilet sembla ʎ. En conseqüència els signes ʋ/ʋ s'haurien de transliterar do/to.

La morfologia reconeixen que és deficientment coneguda. S'identifiquen els antropònims, els quals sovint van acompanyats de sufixos *-ar*, *-en*. S'adonen que m'i acompanya nom, és clar, *doi* significa "sepultura". I no expliquen el significat o la hipòtesi de traducció de: *ga*, *ken*, *esken*... Mantenen concepcions errònies com considerar que *eban* significa "fill" i *teban* filla o és un verb sense explicitar el significat. És clar que és un verb que correspon al verb basc actual *epa(tu)*. Diuen que *seltar* podria tindre un significat equivalent a "tomba", iltir "ciutat..." Amb el mètode combinatòria interna no han segut capaçes de descobrir que el significat de *sel* és difunt i *sil* difunta, quan hi moltes inscripcions on podem identificar-los. Plantegen que per alguns *iunstir*, *zalir* podrien ser noms i per a altres verbs, quan són substantius comuns documentats nombroses vegades que signifiquen "justícia" i "plata". Consideren que els numerals tenen semblances formals cridaneres amb el sistema dels numerals bascos: *erdi* "mig", *ban* "un", *bi(n)* "dos", *laur* "quatre", *s'ei* "sis", *sisbi* "set", *sorse* "vuit", *abar* "deu", *or* "vint" i no tradueixen el numeral *oRkeikelaur*...

La sintaxi, la detecció d'estructures sintàctiques, és per als autors més complicada quan els textos ibèrics són més extensos, òbvi. Reparen en les fórmules funeràries: *te eki ar*, *t'aki ar*... i les relacionen amb el *hic situs est* dels romans, però no proposen cap tipus de traducció. Reparen en els sintagmes: *iltiRta zalir* interpretable com el *zalir d'iltiRta*, *kalunseltar* com el *seltar* de *kalun* igualment sense proposta de traducció concreta. Sobre l'ordre de la frase, diuen que els coneixements de moment no permeten afirmar res amb seguretat.

L'àmbit més conegut dels autors és l'antroponímia. Inicien l'apartat amb la importància del Bronze d'Àscoli o Turma Salluitana, document importantíssim per al coneixements de l'antroponímia ibèrica. Antropònims masculins n'identifiquen molts i molts pocs de dona.

Resumeixen un cens de les inscripcions. Són més de 2.250 de les quals moltes són tires breus; unes 700 estan escrites en iber nord-oriental en variant dual; 35 en greco-iber i 17 en iber meridional; unes 230 llegendes monetals, inscripcions sobre metall unes 155 (127 sobre plom, 10 sobre objectes, 5 sobre bronze, 20 sobre plata); unes 1600 sobre ceràmica (1400 esgrafiades, 132 pintades i 72 estampillades); i unes 270 sobre pedra.

Finalment els autors ofereixen unes orientacions bibliogràfiques on s'esmenten treballs de Jürgen Untermann, J. Velaza, N. Moncunill, J. Ferrer, I. Simon, A. Tovar, J. Siles, L. Silgo, J. Gorrochategi, A. Marques de Faria, J. Rodríguez, A. Quintanilla, E. Ordunña, i J. Lakarra.

Amb tot, l'opuscle és molt interessant per acostar-se a l'iber nord-oriental de la mà de dues persones que són hui en dia autoritats acadèmiques i compten amb col·laboradors tan destacats com Joan Ferrer i altres. Les meues discrepàncies són observacions personals, les quals poden ser aprofundides i ampliades; però entenc que mereixen una reflexió a la qual em preste desinteressadament.